

FUQAROLARNING MUROJAAT QILISH HUQUQI VA UNING DAVLAT BOSHQARUVI SAMARADORLIGIDAGI AHAMIYATI

Yuridika fakulteti Genjaboyeva Muborak

Kalit so'zlar: murojaat qilish huquqi, fuqarolar murojaati, davlat boshqaruvi, Konstitutsiya, jismoniy va yuridik shaxslarning murojaatlari, jamoatchilik nazorati, inson huquqlari, davlat organlari, ochiqlik, shaffoflik, hisobdorlik, huquqiy davlat, fuqarolik jamiyati, elektron murojaatlar, Xalq qabulxonalari, Virtual qabulxona.

Annotatsiya: Mazkur maqolada fuqarolarning murojaat qilish huquqining konstitutsiyaviy-huquqiy asoslari, uning demokratik davlat va fuqarolik jamiyatini rivojlantirishdagi o'rni hamda davlat boshqaruvi samaradorligini oshirishdagi ahamiyati tahlil qilinadi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida va "Jismoniy va yuridik shaxslarning murojaatlari to'g'risida"gi Qonunda belgilangan murojaat qilish huquqining mazmun-mohiyati yoritiladi.

Shuningdek, fuqarolarning ariza, taklif va shikoyatlari davlat organlari faoliyati ustidan jamoatchilik nazoratini amalga oshirishning muhim vositasi sifatida baholanadi.

Maqolada murojaatlar institutining davlat organlari va mansabdor shaxslar faoliyatining ochiqligi, shaffofligi hamda hisobdorligini ta'minlashdagi roli, murojaatlarni ko'rib chiqish amaliyotini takomillashtirish masalalari ham ko'rib chiqiladi.

Tadqiqot natijasida fuqarolarning murojaat qilish huquqini samarali ta'minlash davlat boshqaruvi sifatini oshirish, aholi va davlat organlari o'rtasidagi muloqotni mustahkamlash hamda inson huquqlarini himoya qilishning muhim omili ekanligi asoslab beriladi.

Asosiy qism: Fuqarolarning murojaat qilish huquqi inson va fuqaroning eng muhim siyosiy huquqlaridan biri hisoblanadi. Ushbu huquq fuqarolarga davlat organlari va mansabdor shaxslar faoliyatiga ta'sir ko'rsatish, o'z huquq va manfaatlarini himoya qilish hamda davlat boshqaruvida ishtirok etish imkoniyatini beradi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 55-moddasiga muvofiq, har kim davlat organlariga, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlariga va boshqa tashkilotlarga ariza, taklif hamda shikoyatlar bilan murojaat qilish huquqiga ega. Mazkur konstitutsiyaviy norma fuqarolarning davlat bilan o'zaro munosabatlarini amalga oshirishning muhim huquqiy kafolati hisoblanadi.

Huquqshunos olim X.T. Odilqoriyevning ta'kidlashicha, murojaat qilish huquqi fuqarolarning davlat boshqaruvidagi ishtirokining eng muhim shakllaridan biri bo'lib, u davlat organlari faoliyati ustidan jamoatchilik nazoratini amalga oshirishga xizmat qiladi. Shu bois mazkur huquq demokratik huquqiy davlatning ajralmas elementi hisoblanadi.

Fuqarolarning murojaat qilish huquqini amalga oshirish tartibi O'zbekiston Respublikasining 2017-yil 11-sentabrdagi "Jismoniy va yuridik shaxslarning murojaatlari to'g'risida"gi Qonuni bilan tartibga solinadi. Mazkur qonunda murojaatlarning turlari, ularni qabul qilish, ko'rib chiqish va murojaatchiga javob berish tartiblari aniq belgilab qo'yilgan. "Jismoniy va yuridik shaxslarning murojaatlari to'g'risida"gi Qonunga ko'ra, murojaatlar uch turga bo'linadi:

Ariza fuqaroning o'z huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini amalga oshirishda yordam ko'rsatish to'g'risidagi iltimosidan iborat murojaatdir. Masalan, ishga joylashish, moddiy yordam olish yoki muayyan xizmatlardan foydalanish bo'yicha murojaatlar ariza shaklida beriladi.

Taklif davlat va jamiyat faoliyatini takomillashtirish, qonunchilikni rivojlantirish yoki davlat organlari ishini yaxshilashga qaratilgan tavsiyalarni o'z ichiga oladi. Takliflar davlat boshqaruvida fuqarolarning bevosita ishtirok etishining muhim ko'rinishi hisoblanadi.

Shikoyat fuqaroning buzilgan huquqlari va qonuniy manfaatlarini tiklash talabi bilan beriladigan murojaatdir. Shikoyat institutining mavjudligi davlat organlari va mansabdor shaxslarning noqonuniy harakatlari ustidan nazoratni ta'minlaydi.

A.X. Saidovning fikricha, murojaatlarning mazkur turlari fuqarolarning davlat organlari bilan o'zaro muloqot qilishining samarali huquqiy mexanizmini tashkil etadi.

Fuqarolar murojaatlari davlat organlari faoliyatini baholashning muhim manbalaridan biri hisoblanadi. Murojaatlar orqali davlat organlari aholini qiynayotgan muammolar, amaldagi qonunchilikdagi kamchiliklar va boshqaruv tizimidagi nuqsonlar haqida ma'lumot oladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan tashkil etilgan Virtual qabulxona va Xalq qabulxonalari faoliyati fuqarolarning murojaat qilish huquqini ta'minlashning zamonaviy mexanizmlaridan biri bo'ldi. Ushbu tizim orqali millionlab murojaatlar ko'rib chiqilib, ko'plab fuqarolarning muammolari hal etildi.

Murojaatlarning o'z vaqtida va sifatli ko'rib chiqilishi quyidagi natijalarga erishishga xizmat qiladi:

- davlat organlari faoliyatining ochiqligi va shaffofligini ta'minlaydi;
- mansabdor shaxslarning mas'uliyatini oshiradi;
- aholining davlat organlariga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi;
- korruptsiyaviy holatlarning oldini olishga yordam beradi;

-boshqaruv qarorlarini qabul qilishda fuqarolar manfaatlarini hisobga olish imkonini yaratadi.

Shu jihatdan murojaatlar davlat boshqaruvining samaradorligini oshirishda muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi.

O'zbekiston Respublikasining "Jamoatchilik nazorati to'g'risida"gi Qonuniga ko'ra, fuqarolar davlat organlari faoliyati ustidan nazoratni turli shakllarda amalga oshirishi mumkin. Shunday shakllardan biri murojaatlar hisoblanadi.

Fuqarolar tomonidan yo'llangan murojaatlar davlat organlari faoliyatidagi kamchiliklarni aniqlash, qonunbuzarliklarni bartaraf etish va mansabdor shaxslar javobgarligini ta'minlashga xizmat qiladi. Shu sababli murojaat qilish huquqi nafaqat shaxsiy manfaatlarini himoya qilish vositasi, balki jamiyat manfaatlarini ta'minlashning ham muhim mexanizmi hisoblanadi.

Huquqiy adabiyotlarda murojaat qilish huquqi "xalq bilan davlat o'rtasidagi muloqot ko'prigi" sifatida baholanadi. Chunki murojaatlar orqali davlat organlari fuqarolarning ehtiyoj va manfaatlarini o'rganadi hamda o'z faoliyatini takomillashtiradi.

Bugungi kunda raqamli texnologiyalar rivojlanishi murojaatlarni ko'rib chiqish tizimini yanada takomillashtirish imkonini bermoqda. Elektron murojaatlar, onlayn qabulxonalar va interaktiv davlat xizmatlari fuqarolarning murojaat qilish huquqini amalga oshirishni soddalashtirmoqda. Kelgusida murojaatlar institutini yanada rivojlantirish uchun:

-murojaatlarni ko'rib chiqish ustidan parlament va jamoatchilik nazoratini kuchaytirish;

-elektron murojaatlar tizimini takomillashtirish;

-murojaatlarni ko'rib chiqishda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish;

-davlat organlari xodimlarining murojaatlar bilan ishlash malakasini oshirish; fuqarolarning huquqiy madaniyatini yuksaltirish zarur.

Shunday qilib, fuqarolarning murojaat qilish huquqi O'zbekiston Respublikasida demokratik davlat boshqaruvini rivojlantirish, inson huquqlarini himoya qilish va davlat organlari faoliyati samaradorligini oshirishning muhim konstitutsiyaviy-huquqiy vositasi hisoblanadi.

Fuqarolarning murojaat qilish huquqi O'zbekiston Respublikasida inson va fuqaroning asosiy konstitutsiyaviy huquqlaridan biri bo'lib, demokratik huquqiy davlat hamda kuchli fuqarolik jamiyatini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur huquq fuqarolarga o'z huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish, davlat organlari faoliyatiga baho berish hamda davlat boshqaruvi jarayonlarida ishtirok etish imkoniyatini yaratadi. Shu jihatdan murojaat qilish huquqi fuqarolar va davlat o'rtasidagi samarali muloqotni ta'minlovchi muhim huquqiy vosita hisoblanadi.

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 55-moddasi hamda “Jismoniy va yuridik shaxslarning murojaatlari to‘g‘risida”gi Qonun fuqarolarning murojaat qilish huquqini kafolatlash va amalga oshirishning mustahkam huquqiy asoslarini yaratgan. Ushbu huquqning amaliy ta‘minlanishi natijasida davlat organlari faoliyatining ochiqqligi va shaffofligi ortib, mansabdor shaxslarning fuqarolar oldidagi mas‘uliyati kuchaymoqda.

Shuningdek, fuqarolarning ariza, taklif va shikoyatlari davlat boshqaruvi tizimidagi muammolarni aniqlash, qonunchilikni takomillashtirish hamda aholi manfaatlariga mos boshqaruv qarorlarini qabul qilishda muhim axborot manbai bo‘lib xizmat qiladi. Ayniqsa, Prezidentning Virtual qabulxonasi va Xalq qabulxonalari faoliyati murojaatlar bilan ishlashning zamonaviy va samarali mexanizmini shakllantirib, fuqarolarning davlat organlariga bo‘lgan ishonchini mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

Xulosa qilib aytganda, fuqarolarning murojaat qilish huquqini to‘liq ta‘minlash davlat boshqaruvi samaradorligini oshirish, jamoatchilik nazoratini kuchaytirish, inson huquqlarini himoya qilish va demokratik tamoyillarni qaror toptirishning muhim omillaridan biridir. Kelgusida murojaatlar bilan ishlash tizimini raqamlashtirish, murojaatlarni ko‘rib chiqish sifatini yanada oshirish va fuqarolarning huquqiy madaniyatini yuksaltirish orqali ushbu institutning davlat va jamiyat taraqqiyotidagi ahamiyati yanada ortadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1.O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023.
- 2.O‘zbekiston Respublikasining “Jismoniy va yuridik shaxslarning murojaatlari to‘g‘risida”gi Qonuni. 2017-yil 11-sentabr.
- 3.O‘zbekiston Respublikasining “Jamoatchilik nazorati to‘g‘risida”gi Qonuni. 2018-yil 12-aprel.
- 4.Odilqoriyev X.T. Konstitutsiyaviy huquq. – Toshkent: TDYU.
- 5.Saidov A.X. Inson huquqlari nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent.
- 6.Z.M. Islomov. Davlat va huquq nazariyasi. – Toshkent.
- 7.Yuridik ensiklopediya. – Toshkent: O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi nashriyoti.